

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

СЗ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Етапи становлення української державності: Україна в Другій світовій війні 1939-1945 рр.

**Людмила РАДЧЕНКО, кандидат
історичних наук, доцент кафедри
міжнародних відносини і суспільних
наук**

Комп'єнське перемир'я – 11 листопада 1918 р.

Напередодні війни українські землі перебували у складі 4 держав

СРСР

Наддніпрянина
(УРСР)

ПОЛЬЩА

Галичина і Волинь

РУМУНІЯ

Північна Буковина і
Пд., Пн. Бессарабія

УГОРЩИНА

Закарпаття

ДРУГА СВІТОВА ВІЙНА

Польща,
Англія,
Франція, США

1.09.1939
–
2.09.1945

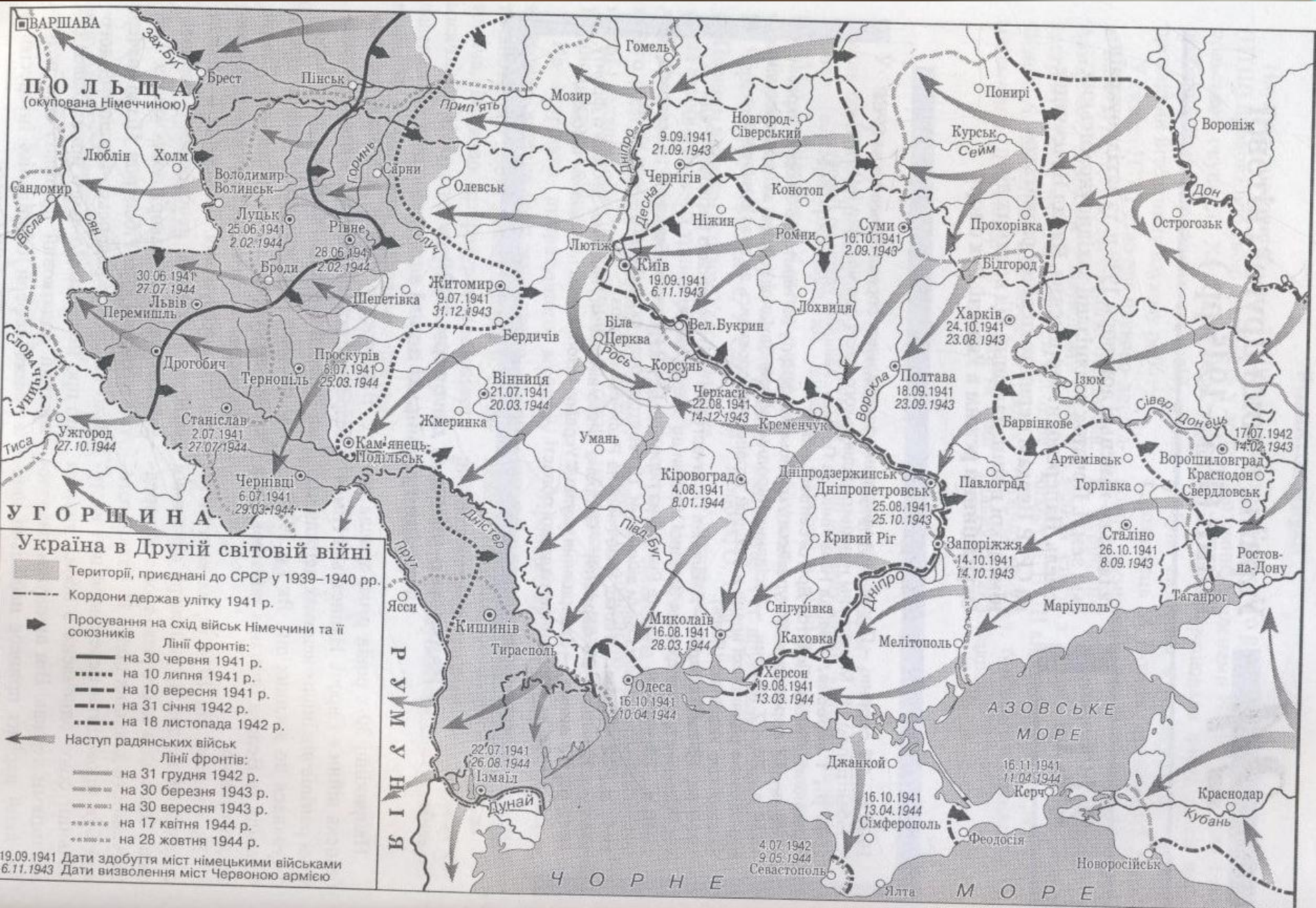
Німеччина,
Японія, Італія

НІМЕЦЬКО-РАДЯНСЬКА ВІЙНА

СРСР

22.06.1941
–
9.05.1945

Німеччина

Території, які ввійшли до складу УРСР у 1939 році

Орієнтири для легкого розпізнавання карти:
Львів, Станіслав, Луцьк, Рівне, Тернопіль.

1 вересня 1939 р. — початок Другої світової війни

Нарев, Сян, Вісла

17 вересня 1939 р. — вторгнення Червоної армії на територію Західної України

Унаслідок окупації західних земель до складу УРСР відійшли Галичина та Західна Волинь.

«Уряд СРСР та Німецький Уряд розглядають ...як своє завдання відновити мир... на цій території... Уряд СРСР та Німецький Уряд встановлює в якості **кордону**... на території **колишньої Польської держави** лінію, яка нанесена на додану до цього карту та докладно буде описана в додатковому протоколі...»

Ключові слова: кордон, колишня Польська держава.

Території, які ввійшли до складу УРСР у 1940 році

Орієнтири для легкого розпізнавання карти:
Чернівці, територія за р. Дністер.

Червень 1940 р. — втручання Червоної армії на територію Бессарабії та Північної Буковини

Уже наступного року радянський уряд поставив ультиматум Румунії, після чого встановив свій контроль над територією Бессарабії та Буковини.

На новоприєднаних землях розпочали процес радянізації.

Термін

Радянізація — насильницьке насадження на певній території норм економічного, суспільно-політичного та культурного життя, що було характерним для тоталітарного Радянського Союзу.

Складники радянізації 1939—1940 років:

- ❖ націоналізація закладів торгівлі та промислових підприємств;
 - ❖ створення системи соціального забезпечення: безкоштовна освіта та медицина;
 - ❖ ліквідація польських та румунських державних апаратів;
-
- ❖ репресивні заходи проти польського та румунського населення;
 - ❖ закриття «Просвіт» і створення на їхній базі радянських читалень та бібліотек.

«Уряд СРСР вважає, що повернення Бессарабії органічно пов'язане з питанням передання Радянському

Союзові тієї частини Буковини, переважаюча більшість населення якої пов'язана з Радянською Україною спільністю історичної долі, мовою і національним складом...»

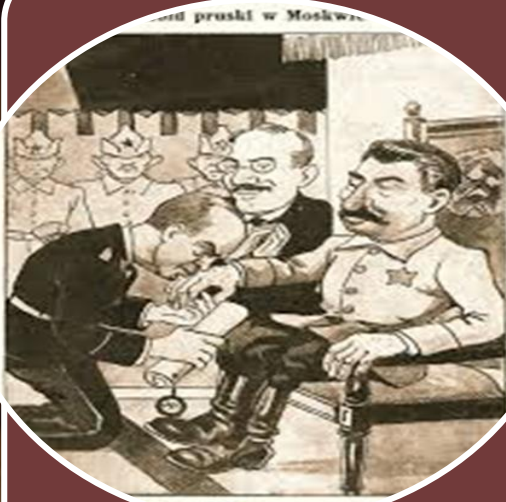
Карта 1939–1940 рр.

Орієнтири для легкого розпізнавання карти:
наступ на Галичину, Волинь, Буковину та Бессарабію.

Пакт Молотова-Ріббентропа

23 серпня 1939 р. — радянсько-німецький договір про ненапад і таємний протокол до нього («пакт Молотова — Ріббентропа»)

«...При підписанні договору між Німеччиною та Союзом Радянських Соціалістичних Республік... уповноважені обох сторін обговорили у суворо конфіденційному порядку питання **про розмежування сфер обопільних інтересів** у Центрально-Східній Європі...»

«**Німецьке** населення одностайно вітає рішення **радянського** уряду взяти під захист братнє радянському народові білоруське та українське населення Польщі, залишене напризволяще

польським урядом...»

Ключові слова: розмежування сфер інтересів; вказівка на те, що це договір між Німеччиною та Радянським Союзом.

22 червня 1941 р. — напад Німеччини на СРСР

План «Барбаросса» — стратегічна наступальна операція збройних сил Німеччини та її союзників проти СРСР.

Початок німецько-радянської війни

Уже в 1941 році німецький уряд порушує всі домовленості з СРСР і здійснює наступ зі сторони заходу, що стало повною несподіванкою для радянського командування. Німецькі війська здійснювали наступ за планом «Барбаросса» — блискавичної війни.

Діяльність ОУН

На початку Другої світової війни оунівці вели співпрацю з німецьким командуванням, проте скоро перейшли до повстанської діяльності й воювали проти нацистів.

«Український народ не хоче й не буде своєю кров'ю рятувати Німеччину. Якщо Німеччина стоїть сьогодні перед смертельною небезпекою зі Сходу, то це наслідки дикунської політики німецького імперіалізму серед поневолених народів Сходу... Ми боремося за Українську державу, а не за чужий імперіалізм. Ми мусимо берегти наші сили, бо ми впевнені, що війна у своїй кінцевій фазі надасть нам державу...»

Українська головна визвольна рада

Наприкінці Другої світової війни за сприяння ОУН було засновано УГВР — політичний орган українського визвольного руху для боротьби з більшовиками. Головою УГВР було призначено **Кирила Осьмака**. Участь у створенні Української головної визвольної ради брав **Іван Багряний** — письменник, автор романів «Тигролови», «Сад Гетсиманський».

Степан Бандера

ОУН(б) у Львові провела Національні збори, унаслідок яких проголосили Акт відновлення Української Держави. Головою уряду мав стати **Ярослав Стецько**.

Дата

30 червня 1941 р. — проголошення Акта відновлення Української Держави

Наступ німецьких армій на СРСР

Найбільшою на початку війни була танкова битва в районі міст *Рівне - Дубно - Броди - Луцьк* у червні 1941 р., переможцем у якій вийшла Німеччина. Доволі швидко їй вдалося захопити більшу частину України.

радянські війська втратили 2648 танків.

Наступною важливою військовою битвою є **Київська оборонна операція**. За планом «Барбаросса» столицю мали взяти за кілька днів, проте оборона Києва тривала 72 дні. Ця битва стала для німецького командування переломною — унаслідок неї довелося змінити план «Барбаросса». Німецькі війська просувалися далі на схід. Унаслідок оборони Києва німецькі війська провели операцію з формування «котла», який призвів до знищення усього радянського Південно-Західного фронту та загибелі генерала **Михайла Кирпоноса**.

«Командування Південно-Західного фронту вжило додаткових заходів для оборони Києва в умовах оточення. Навколо міста було створено три лінії оборони. На допомогу армії сформовано 13 винищувальних батальйонів, 19 загонів народного ополчення...»

На період 1942 року німецькі війська майже повністю окупували територію України, проте «план блискавичної війни» було зірвано.

Карта 1941–1942 pp.

Відступ радянської армії

У перші дні війни радянська влада оголосила загальну мобілізацію. Також активно використовували працю ув'язнених ГУТАБу та військовополонених.

З просуванням німецьких військ уряд розпочав евакуацію населення, архівів, культурної спадщини тощо. Зрозуміло, що евакуювати все було неможливо, тому Червона армія використовувала тактику «випаленої землі» — просто знищували, не залишаючи нічого ворогу.

«...При вимушеному відході частинам Червоної армії забирати рухомий залізничний склад, не залишаючи ворогові жодного потяга, жодного вагона, ні кілограма хліба, ні літра пального. Колгоспники повинні рятувати худобу, хліб здавати на збереження державним органам для вивезення його в тиллові райони...»

Нацистський новий порядок — режим Третього Рейху, який установила Німеччина на окупованих територіях.

План «Ост» — таємний план уряду Третього Рейху з проведення освоєння земель Східної Європи та її німецької колонізації після перемоги над СРСР.

*«Що стосується війни на Сході, то, звичайно, вона буде сувора. Але ні на мить не сумніваюсь в успіху. Передусім я сподіваюсь, що ми зможемо надовго забезпечити собі **базу продовольства в Україні**. Вона постачатиме ресурси, які нам будуть потрібні...»*

Ключові слова: база продовольства в Україні.

Остарбайтери — особи, яких вивозили зі східних окупованих територій протягом Другої світової війни на примусові роботи до Німеччини.

Концтабори — спеціально обладнані місця для примусового утримання полонених, які існували на території України під час Другої світової війни.

Колабораціонізм — співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант.

Голокост — геноцид єврейського народу в часи Другої світової війни, унаслідок якого загинуло приблизно 6 мільйонів євреїв.

Одним зі злочинів німецького командування був Голокост — організоване знищення єврейського населення. Найбільшим місцем масового знищення як і євреїв, так і представників інших народів було урочище Бабин Яр, де щовівторка та щоп'ятниці проводилися розстріли цивільного населення. Серед загиблих була й відома поетеса, публіцистка, зв'язкова ОУН **Олена Теліга**.

Окупаційні зони на теренах України

1 — Дистрикт Галичина.

2 — Трансністрія (під владою Румунії).

3 — Райхскомісаріат Україна (центр — Рівне).

4 — зона військової окупації.

НАЦІОНАЛІСТИЧНИЙ

Рух опору в Україні

БОРОЛИСЯ ПРОТИ БІЛЬШОВИКІВ
ТА НАЦІСТІВ

РОМАН ШУХЕВИЧ,
ТАРАС БОРОВЕЦЬ

14 жовтня 1942 р. — створення
Української повстанської армії (УПА)

Роман Шухевич (псевдонім
Тарас Чупринка)

Райони боротьби УПА

Похідні групи — рух з метою організації зі свідомих українців на українських землях органів місцевого самоуправління під час Другої світової війни.

РАДЯНСЬКИЙ

БОРОЛИСЯ ПРОТИ НАЦИСТІВ
ТА НАЦІОНАЛІСТІВ

ОЛЕКСІЙ ФЕДОРОВ, СИДІР
КОВПАК, ОЛЕКСАНДР САБУРОВ

Радянський рух

- ❖ На території України діяли три партизанські загони, які очолювали Олексій Федоров, Сидір Ковпак, Олександр Сабуров.
- ❖ Вели «рейкову війну» — операцію з метою одночасного масового зруйнування залізничного полотна та станційних споруд.
- ❖ Для координації було створено **Український штаб партизанського руху**, який очолював Тимофій Строкач:

«Його створення сприяло переходу радянського партизанського руху на якісно вищий щабель і перетворенню його на важливий фактор війни, на справжній другий фронт у тилу ворога...»

- ❖ Радянські партизани здійснювали рейди на Правобережжя з метою нейтралізації впливу ОУН, УПА.

Звільнення України від нацистських загарбників

Грудень 1942 р. — початок вигнання
німецьких військ та їхніх союзників з
України

Чорносивитники — умовна назва піхотних підрозділів
Червоної армії, які формували з цивільного населення
окупованих Німеччиною територій після їх повторного
захоплення військами СРСР. У бій чорносивитників
відправляли не підготовленими, без належної амуніції та
зброї.

Активне звільнення території України від
загарбників розпочалося в 1943 році.
Завдяки двом переломним військовим
операціям — Сталінградській та Курській
битвам — було звільнено Харків (перше
велике місто України).

Битва за Дніпро

Одна з найкровопролитніших битв на
теренах України.
Радянська влада
наказала звільнити
Київ до 7 листопада —
святкування Дня
Жовтневої революції.

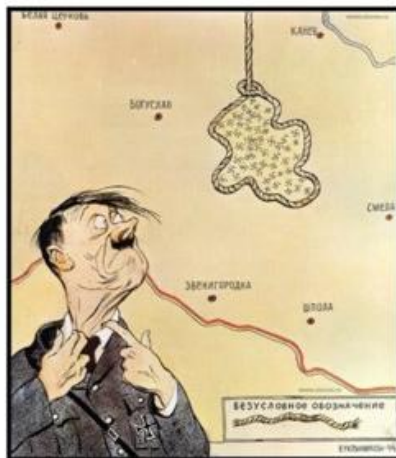
Через це Київ було звільнено ціною
величезних жертв — особливо
«чорносивитників».

6 листопада 1943 р. — вигнання
німецьких окупантів з Києва

*«Війська 1-го Українського фронту в
результаті стрімко проведеної операції...
штурмом оволоділи столицею Радянської
України містом Києвом... Зі взяттям
Києва нашими військами захоплено...
плацдарм на правому березі Дніпра,
важливий для вигнання німців з
Правобережної України»*

Корсунь-Шевченківська операція

У наступній важливій битві вдалося оточити та розгромити угруповання німецьких військ, створити передумови для остаточного визволення Правобережної України.

Дата

Січень—лютий 1944 р. —

Корсунь-Шевченківська наступальна операція

Дата

28 жовтня 1944 р. — завершення вигнання німецьких військ та їхніх союзників з території України

Карпатсько-Ужгородська операція

Уже на середину 1944 року радянським військам вдалося просунутися до західного кордону України. Унаслідок

Карпатсько-Ужгородської операції завершилося визволення території УРСР. Вдалося створити передумови для наступу радянських військ на будапештському напрямку.

Дата

9 травня 1945 р. — День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні

Завершення Другої світової війни

Радянські війська з 16 квітня по 8 травня 1945 року здійснювали наступ на Берлін, і його остаточно було взято. У ніч з 8 по 9 травня було остаточно затверджено закінчення війни в Європі.

Проте війна все ще тривала. Остаточну крапку в цьому поставило використання ядерної зброї — американська авіація скинула дві бомби на японські міста Хіросіма і Нагасакі. Унаслідок цього було підписано Акт про капітуляцію Японії, за яким фактично завершилася Друга світова війна. Делегацію СРСР очолював українець **Кузьма Дерев'янка**.

Дата

2 вересня 1945 р. — завершення Другої світової війни

«Першим від союзників Акт підписав генерал Макартур. Далі під цим текстом поставили підписи представники всіх союзних країн, які воювали проти Країни Вранішнього Сонця. Від Радянського Союзу поставив підпис під документом 41-річний генерал-лейтенант Кузьма Дерев'янка...»

0971372402 – Людмила РАДЧЕНКО

0976421970 – Людмила ЛАНОВІЮК

<https://www.facebook.com/share/g/1ANh2L1orw/>

Дякуємо за увагу!